

Anna NOWAK

Uniwersytet Śląski w Katowicach

e-mail: anna.nowak@us.edu.pl

Ochrona praw ucznia/dziecka z niepełnosprawnością

Słowa kluczowe: prawa, dziecko, uczeń, niepełnosprawność, szkoła, obowiązki.

Dla zapewnienia ładu społecznego szczególne znaczenie mają prawa człowieka, w szczególności tych osób, których głos ze względu na niedojrzałość i stan zdrowia oraz trudną sytuację nie był dotychczas słyszany, a więc dzieci z niepełnosprawnością.

Prawami człowieka nazywa się określone prawa i wolności przysługujące każdej jednostce ludzkiej z tego właśnie tytułu, że jest ona człowiekiem. Są to prawa i wolności, które przysługują niezależnie od postanowień władzy państwowej, nie są one przez tę władzę nadawane. Mają swoje źródło w przyrodzonej godności człowieka¹.

Zdaniem Z. Hołdy², prawa człowieka to doniosłe prawa, które służą jednostce według jakiejś koncepcji filozoficznej odnoszącej się do pozycji obywatela w państwie (płaszczyzna filozoficzna), czy też służą jej w świetle norm prawa międzynarodowego, wewnątrzpaństwowego lub ponadpaństwowego (płaszczyzna prawna). Do tej drugiej płaszczyzny odnoszę się w artykule.

Prawa przysługują także dzieciom z racji ich człowieczeństwa i wrodzonej ludzkiej godności, a nie dlatego, że dorośli im je nadali. Dziecko jest w trudniejszej sytuacji niż dorośli, gdyż podlega nie tylko władzy państwowej, ale i władzy rodzicielskiej.

Dziecko nie ma odpowiedniego doświadczenia społecznego, które kształtuje się w procesie socjalizacji, a jego rozwój psychiczny i fizyczny trwa nadal.

¹ M. Andrzejewski, *Prawna ochrona rodziny*, Warszawa 1999, s. 140–141.

² Z. Hołda, *Prawa człowieka. Wiadomości wstępne*, [w:] *Prawa człowieka. Zarys wykładu*, red. J. Hołda, Z. Hołda, D. Ostrowska, J.A. Rybczyńska, Kraków 2004, s. 11.

Sytuacja społeczno-prawna dziecka z niepełnosprawnością jest zróżnicowana, zależy od rodzaju i stopnia niepełnosprawności dziecka, jego właściwości osobistych, a więc wieku, poziom rozwoju umysłowego, cech charakteru, stanu zdrowia, postaw wobec norm i wartości społecznych.

Osoby małoletnie, które nie ukończyły lat 13, oraz osoby całkowicie ubezwłasnowolnione nie mają zdolności do czynności prawnej, można więc powiedzieć, że sytuacja prawna tych osób jest bardzo zbliżona – nie mogą one samodzielnie dokonywać ważnych czynności prawnych³, działają za nie przedstawiciele ustawowi. Przedstawicielstwo obejmuje czynności prawne i czynności w postępowaniu przed sądami (art. 66 kodeksu postępowania cywilnego – kpc.) oraz przed innymi organami państwa, a w szczególności przed organami administracyjnymi (art. 30 kodeksu postępowania administracyjnego – kpa.)⁴. Zakres uprawnień rodziców jako przedstawicieli ustawowych dziecka zależy od wieku dziecka. Dziecko przed ukończeniem 13. roku życia nie ma w ogóle zdolności do czynności prawnych i zakres jego reprezentacji przez rodziców jest najszerszy. Dziecko takie może zwiierać tylko – zgodnie z art. 14 § 2 kodeksu cywilnego (kc.) – umowy w drobnych bieżących sprawach życia codziennego. Natomiast dziecko w wieku 13–18 lat ma ograniczoną zdolność do czynności prawnych – może samo zaciągać zobowiązania i rozporządzać swoim prawem, jednak dla skuteczności tych czynności potrzebna jest zgoda przedstawiciela ustawowego (art. 17 kc.). Jeżeli czynność przekracza zwykły zarząd majątkiem dziecka, potrzebne jest obok zgody rodziców zezwolenie sądu opiekuńczego.

Dopóki rodzice nie nadużywają władzy rodzicielskiej, dobrze reprezentują interesy dziecka i nie ma konfliktu, sąd nie może ingerować w ich władzę rodzicielską.

Podnoszenie kwestii praw dzieci budzi u niektórych osób wątpliwości, co związane jest, jak twierdzą, z zagrożeniami dla autonomii rodziny i autorytetu rodziców czy wychowawców lub nauczycieli.

Obok rodziny, dla dziecka z niepełnosprawnością i dla jego rozwoju ważnym środowiskiem jest szkoła. W szkole relacje dziecko–władza szkolna wydają się łatwiejsze do skodyfikowania ze względu na formalne zależności tu występujące⁵.

Prawa ucznia to prawa realizowane w przestrzeni/ rzeczywistości szkolnej. Uczniowie to zarówno osoby małoletnie, czyli dzieci niemające pełnej zdolności

³ Za czynność prawną uznaje się takie zdarzenie prawne, które polega na świadomym zachowaniu się osoby fizycznej (organu osoby prawnej), w którym przejawia się dążenie do osiągnięcia określonych skutków cywilnoprawnych – podano za: A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne, zarys części ogólnej*, Warszawa 2001, s. 253.

⁴ T. Smyczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, wyd. 4, Warszawa 2005, s. 210.

⁵ Szkoła jest przestrzenią, w której uczeń doświadcza przemocy strukturalnej (wynik organizacji życia szkolnego) i symbolicznej (wynik legalizacji prawa do narzucania tego, co służy interesom klas dominujących, przez formalny autorytet pedagogiczny określany zasadą „zawsze tak było”). Zob. P. Bourdieu, J.-C. Passeron, *Reprodukcja: elementy teorii systemu nauczania*, tłum. E. Neyman, Warszawa 1990.

do czynności prawnych lub o ograniczonej zdolności do czynności prawnych, jak też osoby dorosłe, posiadające pełną zdolność do czynności prawnej i odpowiedzialne za swoje czyny. W analizie ograniczę się do wybranych kwestii praw dziecka z niepełnosprawnością.

Warto wspomnieć, iż w systemie ochrony praw dziecka niepełnosprawnego duże znaczenie odegrała pierwsza na świecie deklaracja, zwana deklaracją genewską, przyjęta przez Międzynarodowy Związek Pomocy Dzieciom w 1923 roku, a rok później przez Ligę Narodów. Deklaracja genewska określała prawa dziecka do normalnego rozwoju fizycznego i duchowego, do opieki, do pomocy i wychowania oraz zabezpieczenia społecznego bez względu na rasę, narodowość, wyznanie dziecka. 20 listopada 1959 roku Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych przyjęło *Deklarację praw dziecka*, która stanowiła wzorzec potrzeb dziecka, a jednocześnie była aktem prawa międzynarodowego, który zalecał państwom ustanowienie w swoich ustawodawstwach krajowych praw dziecka oraz zobowiązywała narody i państwa do przestrzegania i poszanowania tych praw⁶. Adresatem *Deklaracji praw dziecka* są także dzieci niepełnosprawne. Deklaracja składa się z preambuły i dziesięciu zasad, które obejmują następujące prawa dziecka:

- zasada pierwsza zawiera podstawową regułę, iż prawa dotyczą wszystkich dzieci, bez wyjątku i różnicy związanej z kolorem skóry, rasą, wyznaniem, płcią, językiem, pochodzeniem, narodowością, urodzeniem;
- zasada druga podkreśla rolę ustawodawstwa, które powinno zapewniać dziecku niezbędne i konieczne warunki dla zdrowia i normalnego rozwoju fizycznego, umysłowego, moralnego, duchowego i społecznego;
- zasada trzecia daje wszystkim dzieciom prawo do nazwiska i obywatelstwa bez względu na urodzenie;
- zasada czwarta zapewnia dzieciom możliwość korzystania z opieki społecznej;
- zasada piąta traktuje o dzieciach z odchyleniami i zaburzeniami rozwojowymi. Zakłada ona potrzebę roztaczania szczególnej opieki nad tymi dziećmi. Dziecku upośledzonemu powinno się zapewnić odpowiednie warunki do wychowania i przygotowania do życia w społeczeństwie;
- zasada szósta stwierdza, że do harmonijnego rozwoju osobowości dziecko potrzebuje miłości i zrozumienia oraz pieczy, szczególnie swoich rodziców, którym państwo powinno zapewnić odpowiednie warunki i pomoc niezbędne dla wychowania i przygotowania dziecka do życia w społeczeństwie;
- zasada siódma mówi o prawie każdego dziecka do nauki, bezpłatnej i obowiązkowej przynajmniej w zakresie szkoły podstawowej;
- zasada ósma nakazuje zapewnić wszystkim dzieciom pierwszeństwo do wszelkiej ochrony i pomocy;

⁶ Przepisy Deklaracji nie miały charakteru prawnie wiążącego i obligującego państwa do przestrzegania zawartych w nich praw dziecka.

- zasada dziewiąta zobowiązuje dorosłych do ochrony dziecka przed zaniedbaniem, okrucieństwem i wyzyskiem;
- zasada dziesiąta zawiera nakaz wychowania dziecka w duchu pokoju, zrozumienia, pomocy, braterstwa, tolerancji i przyjaźni między narodami.

Podobny system ochrony dzieci z niepełnosprawnością we wszystkich sferach życia wprowadza przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 roku *Konwencja o prawach dziecka*⁷. Konwencja zawiera katalog podstawowych praw dziecka, a każde z nich jest uzupełnione obowiązkiem państwa, które zapewnić ma – w możliwie maksymalnym zakresie – jego urzeczywistnienie (pozytywna treść prawa)⁸. Na tle standardu ochrony praw dziecka pojawiają się szczególne standardy przysługujące dzieciom niepełnosprawnym. Sytuacja dzieci niepełnosprawnych jest specyficzna, a prawa im przysługujące wymagają szczególnej ochrony, polegającej – jak się niekiedy twierdzi – na przeciwdziałaniu dyskryminacji (to za mało), a także na stosowaniu zasady wyrównywania szans. Te rozbudowane regulacje łączą w swej treści wszelkie rodzaje praw dziecka, zakładając konieczność „tworzenia” sensu tych praw ciągłym, wielokrotnie zwiększonym wysiłkiem w każdym indywidualnym przypadku⁹. Artykuł 23. *Konwencji o prawach dziecka* dotyczy dzieci niepełnosprawnych:

1. Państwa-Strony uznają, że dziecko psychicznie lub fizycznie niepełnosprawne powinno mieć zapewnioną pełnię normalnego życia w warunkach gwarantujących mu godność, umożliwiających osiągnięcie niezależności oraz ułatwiających aktywne uczestnictwo dziecka w życiu społeczeństwa.
2. Państwa-Strony uznają prawo dziecka niepełnosprawnego do szczególnej troski i będą sprzyjały oraz zapewniały, stosownie do dostępnych środków, rozszerzenie pomocy udzielanej uprawnionym do niej dzieciom oraz osobom odpowiedzialnym za opiekę nad nimi. Pomoc taka będzie udzielana na wniosek tych osób i będzie stosowna do warunków dziecka oraz sytuacji rodziców lub innych osób, które się nim opiekują.
3. Uznając szczególne potrzeby dziecka niepełnosprawnego, pomoc, o której mowa w ustępie 2 niniejszego artykułu, będzie udzielana bezpłatnie tam, gdzie jest to możliwe, z uwzględnieniem zasobów finansowych rodziców bądź innych osób opiekujących się dzieckiem, i ma zapewnić, aby niepełnosprawne dziecko posiadało skuteczny dostęp do oświaty, nauki i opieki zdrowotnej, opieki rehabilitacyjnej, przygotowania zawodowego oraz możliwości rekreacyjnych, realizowany w sposób prowadzący do osiągnięcia przez dziecko jak najwyższego stopnia zintegrowania ze społeczeństwem oraz osobistego rozwoju, w tym jego rozwoju kulturalnego i duchowego.
4. Państwa-Strony będą sprzyjać, w duchu współpracy międzynarodowej, wymianie odpowiednich informacji w zakresie profilaktyki zdrowotnej oraz leczenia medycznego, psychologicznego i funkcjonalnego dzieci niepełnosprawnych, w tym rozpowszechnianiu i umożliwianiu dostępu do informacji dotyczącej metod rehabilitacji oraz kształcenia i przygotowania zawodowego, w celu umożliwienia Państwom-Stronom

⁷ Rząd polski ratyfikował *Konwencję o prawach dziecka* w 1991 roku (Dz.U. 1991, nr 120, poz. 526).

⁸ A. Nowicka-Chachaj, G. Rdzanek-Piwowar, *Prawa dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w systemie praw człowieka*. [w:] *Młodzież niepełnosprawna – szanse i zagrożenia w aktualnej rzeczywistości społecznej*, red. B. Szczupał, Wydawnictwo Naukowe Akapit, Kraków 2005, s. 21.

⁹ Tamże.

poprawy ich możliwości i kwalifikacji oraz w celu wzbogacenia ich doświadczeń w tych dziedzinach. W związku z tym potrzeby krajów rozwijających się będą uwzględniane w sposób szczególny.

W *Konwencji o prawach dziecka* zapewnia się dzieciom niepełnosprawnym pełnię normalnego życia z poszanowaniem ich godności, umożliwienie im osiągnięcie niezależności oraz ułatwienie aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa. Uznano prawo dziecka niepełnosprawnego do szczególnej troski oraz zapewnienia mu odpowiedniej pomocy, stosownie do dostępnych środków. Pomoc taka powinna być udzielana na wniosek osób odpowiedzialnych za opiekę nad niepełnosprawnym oraz stosowna do warunków dziecka oraz sytuacji jego rodziców lub innych osób, które się nim opiekują. Pomoc dziecku niepełnosprawnemu powinna być udzielana bezpłatnie tam, gdzie to jest możliwe, z uwzględnieniem sytuacji finansowej rodziców bądź opiekunów, i ma zapewnić dziecku niepełnosprawnemu skuteczny dostęp do oświaty, nauki, opieki zdrowotnej i rehabilitacyjnej, przygotowania zawodowego oraz możliwości rekreacyjnych. Celem tej wszechstronnej pomocy jest integracja niepełnosprawnego ze społeczeństwem, osobisty rozwój dziecka.

Uzupełnienie artykułu 23 stanowi art. 25 konwencji, o następującej treści:

Państwa-Strony będą uznawać prawo każdego dziecka, umieszczonego przez kompetentne władze w zakładzie w celach opieki, ochrony bądź leczenia w zakresie zdrowia fizycznego lub psychicznego, do okresowego przeglądu leczenia dziecka i wszelkich innych okoliczności odnoszących się do umieszczenia w zakładzie.

Pod wpływem ratyfikowanej *Konwencji o prawach dziecka* i zmian społeczno-politycznych zachodzących w Polsce, podjęto próbę zapisania praw ucznia w prawie oświatowym. Ustawa o systemie oświaty z 1991 roku w preambule powoływała się na *Powszechną deklarację praw człowieka* i na *Konwencję o prawach dziecka*¹⁰. W przepisach prawa oświatowego użyto pojęć prawa dziecka i ucznia, ale nie zostały one zdefiniowane, co może powodować wątpliwości interpretacyjne.

W art. 1 obowiązującej ustawy z dnia 14 grudnia 2016 roku *Prawo oświatowe* ustawodawca określa szczegółowo w 23 punktach, co zapewnia system oświaty¹¹.

W stosunku do dziecka/ucznia niepełnosprawnego są to w szczególności: dostosowanie treści, metod i organizacji nauczania do możliwości psychofizycznych uczniów, a także możliwość korzystania z pomocy psychologiczno-pedagogicznej i specjalnych form pracy dydaktycznej; możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół przez dzieci i młodzież niepełnosprawną, niedostosowaną społecznie i zagrożoną niedostosowaniem społecznym, zgodnie z indy-

¹⁰ Preambuła ustawy z dnia 7.09.1991 roku o systemie oświaty – „Oświata w Rzeczypospolitej Polskiej [...] kieruje się zasadami zawartymi w Konstytucji RP, wskazaniemi zawartymi w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych i Międzynarodowej Konwencji o Prawach Dziecka”.

¹¹ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 roku *Prawo oświatowe* (Dz.U. 2017, poz. 59).

widualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami; opieka nad uczniami niepełnosprawnymi przez umożliwianie realizowania indywidualizowanego procesu kształcenia, form i programów nauczania oraz zajęć rewalidacyjnych. Nie ma jednak stwierdzenia, iż system oświaty zapewnia też przestrzeganie praw ucznia i edukację o prawach człowieka.

O prawach ucznia jest mowa w kontekście przepisów dotyczących samorządu szkolnego (analizując zapisy ustawy, można stwierdzić, że artykuł dotyczący samorządu uczniowskiego został przyjęty z wcześniej obowiązującej ustawy (art. 55), w nowej ustawie dodano ustęp dotyczący wolontariatu (art. 85).

Art. 85. ustęp 5. Samorząd może przedstawiać radzie szkoły lub placówki, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły lub placówki, w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów, takich jak:

- 1) prawo do zapoznawania się z programem nauczania, z jego treścią, celem i stawianymi wymaganiami;
- 2) prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu;
- 3) prawo do organizacji życia szkolnego, umożliwiające zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań;
- 4) prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej;
- 5) prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi w porozumieniu z dyrektorem;
- 6) prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu.

Te dwa pierwsze prawa są elementem prawa ucznia do informacji. Prawo przewidziane w pkt 3 można potraktować, zdaniem Elżbiety Czyż, jako element prawa ucznia do nauki, chociaż przy takim sformułowaniu jest to bardziej zadanie systemu edukacji wynikające z prawa do nauki. Można też zgodzić się ze stwierdzeniem E. Czyż, która zauważa, że wymieniony powyżej katalog trudno uznać za katalog podstawowych praw uczniów. Jest to raczej katalog praw ucznia i uprawnień samorządu, wynikających z organizacji systemu edukacji. Gwarantując prawo do nauki, państwo zobowiązuje się odpowiednio naukę zorganizować – zapewnić sieć szkół, nauczycieli oraz nauczanie w określonym czasie i warunkach. W pkt 3 nie precyzuje się jednak, jakie to są właściwe proporcje. Zatem tak sformułowany zapis trudno rozumieć jako indywidualne prawo ucznia, gdyż nie bardzo wiadomo, jakie konkretne roszczenie miałyby z niego wynikać. W punktach 4–6 ustawodawca określił uprawnienia samorządu uczniowskiego.

Elżbieta Czyż zadaje słuszne pytanie: czy można zatem powiedzieć, że przepisy w art. 85 ustawy oświatowej formułują podstawowe prawa ucznia? Mimo wielu nowelizacji ustawy, tego artykułu nigdy nie zmieniono i Autorka przyznaje, że wprowadził on wiele nieporozumień¹².

¹² E. Czyż, *Prawa ucznia w szkole, raport z badań*, Helsińska Fundacja Prawa Człowieka, www.hfhr.pl/publication/prawa-ucznia-w-szkole [dostęp: 19.05.2018]. Warto jeszcze w tym miejscu skomentować – jak pisze Autorka – stwierdzenie, że „samorząd może przedstawić

W reformie edukacji nie przewidziano rozporządzenia regulującego ramowe statuty przedszkoli i szkół¹³, a jedynie statuty placówek. Zawartość statutów szkół określa art. 98 ustawy *Prawo oświatowe* (także art. 172 i 102 ustawy). Kwestię praw i obowiązków uczniów reguluje art. 98. u. 1, w szczególności pkt 17:

Statut szkoły zawiera prawa i obowiązki uczniów, w tym przypadki, w których uczeń może zostać skreślony z listy uczniów szkoły, a także tryb składania skarg w przypadku naruszenia praw ucznia.

Wątpliwości budzi też to, dlaczego w nowym prawie oświatowym jest oddzielny artykuł (art. 99) dotyczący obowiązków ucznia, a brak jest artykułu dotyczącego praw ucznia.

Art. 99. Obowiązki ucznia określa się w statucie szkoły z uwzględnieniem obowiązków w zakresie:

- 1) właściwego zachowania podczas zajęć edukacyjnych;
- 2) usprawiedliwiania, w określonym terminie i formie, nieobecności na zajęciach edukacyjnych, w tym formy usprawiedliwiania nieobecności przez osoby pełnoletnie;
- 3) przestrzegania zasad ubierania się uczniów na terenie szkoły lub noszenia na terenie szkoły jednolitego stroju [...];
- 4) przestrzegania warunków wnoszenia i korzystania z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych na terenie szkoły;
- 5) właściwego zachowania wobec nauczycieli i innych pracowników szkoły oraz pozostałych uczniów.

W przepisach oświatowych pojawiają się niejednoznaczne zapisy, które mogą być odbierane jako prawa dziecka/ ucznia – w rozumieniu praw człowieka, ale często są to uprawnienia mu przysługujące.

Przykładowe zapisy uregulowane w przepisach oświatowych¹⁴ stwierdzają, że uczeń niepełnosprawny jest uprawniony do:

- kształcenia na wszystkich etapach edukacji, we wszystkich typach szkół zgodnie z indywidualnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi oraz predyspozycjami;
- korzystania z poradnictwa psychologiczno-pedagogicznego i zawodowego;

wnioski i opinie”. Należy rozumieć, że chodzi o przedstawicieli samorządu (choć w art. 85 jest stwierdzenie, że „samorząd tworzą wszyscy uczniowie szkoły lub placówki”). Pisząc o możliwości przedstawienia opinii czy wniosków, należało wskazać, jaki jest tryb ich rozpatrywania i udzielania odpowiedzi. W przeciwnym razie składający nie mają nawet gwarancji, że ich wniosek zostanie przeczytany (tamże).

¹³ Rozporządzeniem Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz.U. 2001, poz. 624, Dz.U. 2002, poz. 96, Dz.U. 2003, poz. 1416, Dz.U. 2004, poz. 606, Dz.U. 2005, poz. 75, oraz z Dz.U. 2007, poz. 222), utraciło moc obowiązującą 1.09.2017 zgodnie z art. 368 pkt 5 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę *Prawo oświatowe* (Dz.U. 2017, poz. 60).

¹⁴ Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe* (Dz. U. z 2017 r. poz. 59), rozporządzenie MEN z 28.08.2017 w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U. 2017, poz. 1578, z późn. zm.).

- przyznania pomocy materialnej;
- sprawiedliwej, obiektywnej oceny kontroli postępów w nauce;
- korzystania z klas szkolnych, pomocy i środków dydaktycznych, sprzętu sportowego;
- pomocy w przypadku trudności w nauce;
- zrzeszania się w samorządzie działającym w szkole.

Wskazane w artykule wątpliwości i nieścisłości wymagają wyjaśnienia, a akty prawne – dopracowania. Katalog praw uczniów powinien być prosty, krótki i jasny, i wynikać z katalogu praw człowieka i praw dziecka. Każde prawo powinno być tak sformułowane, żeby dla ucznia (także z niepełnosprawnością) i jego rodziców było jasne, jakie wynika z niego roszczenie. Należy udoskonalić przepisy prawa oświatowego tak, by uwzględniały standardy praw człowieka i praw dziecka, należy wzbogacać wiedzę uczniów, nauczycieli i przedstawicieli władz oświatowych o prawach człowieka, gdyż

Zrozumienie praw człowieka i ich doświadczanie stanowią istotny element przygotowania wszystkich młodych ludzi do życia w pluralistycznym społeczeństwie demokratycznym. Są one nieodłączną częścią edukacji społeczno-politycznej oraz wiążą się ze świadomością międzykulturową i międzynarodową – art. 1 Zalecenia Nr 85 (7) Komitetu Ministrów Rady Europejskiej dla państw członkowskich¹⁵ w sprawie nauczania i uczenia się o prawach człowieka w szkołach, przyjęte 14.05.1985 r.

Na podstawie Zaleceń¹⁶ (Rec 2010/7) Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie *Karty edukacji obywatelskiej i edukacji o prawach człowieka*, przyjętych 11 maja 2010 roku, „wezvano państwa do włączenia treści dotyczących praw człowieka, demokracji i rządów prawa do programów nauczania wszystkich instytucji działających w warunkach edukacji formalnej i nieformalnej”.

Nie chodzi o puste papierowe gwarancje i obszerne katalogi praw ucznia/dziecka, ale o ich egzekwowanie i wypracowanie skutecznych mechanizmów w tym zakresie. Dziecko z niepełnosprawnością powinno być w szkole traktowane jako podmiot oddziaływań wychowawczych i edukacyjnych, z uznaniem jego praw, z poszanowaniem jego godności, podmiotowości, indywidualności oraz uwzględnieniem podejmowanej przez dziecko wszechstronnej aktywności. Katalog praw i obowiązków dziecka/ucznia w szkole wydaje się ważnym i skutecznym narzędziem wychowawczym, które może mieć znaczenie w kształtowaniu odpowiednich relacji uczeń–szkoła, ale także w kształtowaniu relacji dziecko–państwo.

¹⁵ Podano za: http://brpd.gov.pl/sistes/default/files/prawa_dziecka_dokumenty_rady_europy.pdf. Wybór i oprac. P.J. Jaros, s. 410 [dostęp: 19.07.2018].

¹⁶ Podano za: <https://docplayer.pl/37435990-Zalecenie-nr-rec-2010-7.html>, [dostęp: 19.07.2018].

Bibliografia

Literatura

- Andrzejewski M., *Prawna ochrona rodziny*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1999.
- Bourdieu P., Passeron J-C, *Reprodukcja: elementy teorii systemu nauczania*, tłum. E. Neyman, PWN, Warszawa 1990.
- Hołda Z., *Prawa człowieka. Wiadomości wstępne*. [w:] *Prawa człowieka . Zarys wykładu*, red. J. Hołda, Z. Hołda, D. Ostrowska, J.A. Rybczyńska, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 2004.
- Nowicka-Chachaj A., Rdzanek-Piwowar G., *Prawa dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w systemie praw człowieka*. [w:] *Młodzież niepełnosprawna – szanse i zagrożenia w aktualnej rzeczywistości społecznej*, red. B. Szczupał, Wydawnictwo Naukowe Akapit, Kraków 2005.
- Smyczyński T., *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, wyd. 4, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2005.
- Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo cywilne, zarys części ogólnej*, Wydawnictwo Prawnicze LexisNexis, Warszawa 2001.

Akty prawne

- Konwencja o prawach dziecka* roku (Dz.U. 1991, Nr 120, poz. 526).
- Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe* (Dz.U. 2017, poz. 59).
- Rozporządzenie MEN z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz.U. poz. 624, Dz.U. 2002, poz. 96, Dz.U. 2003, poz. 1416, Dz.U. 2004, poz. 606, Dz.U. 2005, poz. 75, oraz Dz.U. 2007, poz. 222).
- Rozporządzenie MEN z 28.08.2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym (Dz.U. 2017, poz. 1578, z późn. zm.).

Netografia

- Czyż E., *Prawa ucznia w szkole, raport z badań*, Helsińska Fundacja Prawa Człowieka, www.hfhr.pl/publication/prawa-ucznia-w-szkole, [dostęp: 19.05.2018].
- http://brpd.gov.pl/sistes/default/files/prawa_dziecka_dokumenty_rady_europy.pdf, wyb. i oprac. P.J. Jaros, s. 410 [dostęp: 19.07.2018].
- <https://docplayer.pl/37435990-Zalecenie-nr-rec-2010-7.html>, [dostęp: 19.07.2018].

Protecting the rights of children/pupils with disabilities

Summary

The article draws attention to the issues of children's rights with particular emphasis on the rights of a minor with disabilities at school. This issue is important because pupil's rights at school are an important educational tool, which can have an impact on the development of appropriate pupil-school relations, but also on the development of child-school relations. A review of the legal acts in force in Poland – i.e. the Act of 14 December 2016 on educational law and its implementing provisions – has been carried out in the context of pupil's rights and education on human rights. There are ambiguous provisions in educational regulations, which may be perceived as the rights of a child / pupil in the understanding of human rights, but often these are the rights they are entitled to, e.g. the right to education at all stages of education, in all types of schools according to individual developmental and educational needs and predispositions, to join the local government operating at school and others; however, there still remain many ambiguities and doubts, which have been pointed out in the article. Based on the analysis, several conclusions have been drawn: the legal acts need to be improved, the catalogue of pupils' rights should be simple, short and clear, and should be based on the catalogue of human rights and the rights of the child, each law should be formulated in such a way that it is clear to the pupil (also one with a disability) and his or her parents what claim results from it.

Keywords: rights, child, pupil, disability, school, responsibilities.